

Laga skifte genomfördes 1803-5. Bystämmen frt-
for ganska länge efter enskiftet men upplösde så
småningom, då ju gårdarna nu låg spridda och
man inte hade lika många gemensamma angelägen-
heter som tidigare. Byn äger en del jordar, som
arrenderas ut rent 10:e år och av vilka man upp-
bär en årlig avgift. Dessa tomtar har varit avsedda
från olika ändamål, t.ex. har de hyrts ut eller
upplåtits till värdar av de fattiga, tättare har kunnat
få slå sig ned där eller "bydestuarn" och brud-
bassängen har varit belägna på dem. Den 1 november
ägde det gamla äldermansgillet rum och det anordna-
des bådes hos den avgående och tillträdande älde-
mannen. På dessa fester övertäckades byborna till den
nye äldermannen. Det firades nu hos bystämmans ord-
förande (denne benämning finns kvar, även om inte någon
egentlig bystämma förekommer). Något byskrin finns
inte. Bykartan, som uppmättes 1805 och gällde hela byn,

förvaras hos kommunalordföranden. Till kartan hör en beskrivning över byarnas läge och byggnifter om deras resp. areal.

Några andelsföreningar har inte ersatt byalaget utan tillkommit senare. Det har funnits en tröskförening, som nedlades 1918, och en tjurförening, som upplöstes 1948. 1878-94 fanns ett andelsmejeri i Åreum. På 1890-talet bildades en mejeriförening i Hammenliäg och vid ungef. samma tid byggdes mejeriet i Dröderup. Tidigare hade privata mejerier funnits i Tröstör och Hagestad.

Utflyktningen av gårdarna betydde också en förbättring av jordbruket. Man började lika i de mest sanda markerna med stendiken och förvandlade ångar till åker. I våra dagar är så gott som all mark åkerjord. När svärarbetarna kom i bruk, ändrades värföljden. Tidigare hade man haft rju- eller ätta-skiftesbruk: äggen träda, råg, korn, blandsäd, klöver (1-2 år),

havre, grönsbete, träda. I samband med tillkomsten av
ugjerier odlade man foderbete. Växpföljden blev då
vete, rokebete, blandsäd, klöver, klöver, foderbete och
potatis ($\frac{1}{2}$ lott), vicker och blandsäd ($\frac{1}{2}$ lott), havre,
träda. Nu förekommer sällan öppen häda. Säden gav
bättre skördar, då man oundvårligt hade roke-
bete på fältet. Potatisen odlades endast till hus-
behov, då jorden var för skyv för större odlingar.
De nya maskinerna, som började användas efter 1900
betydde en revolution inom jordbruket. Tidigare
hade man använt äder och klövar, vilka inte
särskilt lämpade sig för den styva jorden. Reder
användes visserligen ibland fortfarande till potatis-
sättning, då man inte använde maskiner till det.
Efter 1900 infördes fjäderharvar, kultivatorer (1905),
ringtrumla (i stället för ståttrumla) och spårbindare
(1905-10). Genom rokebetsodlingen blev de ekonomiska
förhållandena bättre och man fick råd att köpa mas-

kinner.

Någon försäljning och skjutning har inte förekommit i Örum. I M.s. barndom gingo skomakare och städare omkring i hemmen för att tillverka skor och sy kläder*. En f. d. vädeckvare drev en maskin. Hjörnaren maler blott till andra, han köper ej råvaror upp säd för att mala och sälja. Vid Löderups station finns en stäcksfabrik.^{xx}

När järnvägen byggdes 1894 och Löderups stations-
samhälle kom till, flyttade många husmän och
drängar dit och blev hantlangare o. dyl. I samband
därmed, och då penningvärdet ökade genom sockerbets-
odlingen, upphörde så småningom avtäckningarna in-
nature. Husmännen arbetade på gården, bl. a. med
tröskning av säd, och lönen betänkades i förhållande
till den mängd man tröskade. Betalningen utgjick i
"tröskemausskärper", en skärpa rymmde = 6 kapper =
= 30 kilogram. Säden användes till att utfodra

* Ännu smickare gingo omkring i hemmen.
^{xx 1902 upprättade en församling}
Andersson tröskade i Löderups.

3

4

grisen med eller riksa såldes den i staden. Daglönen var eljest 33 öre. Med den största sparsamhet fick en husman ett år 16 kronor öms att köpa torv för. Husmannens hustru spann "blår" till husbondefolket, vilket var ett smutsigt och slitsamt arbete. Man sade därom att "det väser inte guld under rocka-kärran" (spinnrocken *). I ersättning fick hon mat, t.ex. en gässida, litet kött och bröd. Barnen gjorde vaktjänst och utförde diverse småsysslor.

Emigrationen till U.S.A. kulminerade mellan 1880 och 1900. Den avtog när penningvärdet genom sockerbetsodlingen stabiliserades. Ofta hände det i unga familjer att mannen for till Amerika på några år för att förtjäna pengar och sedan återvända hem. Det berättas om en man, som ägnade sig åt skivning av "Olivers" plogar, att han förtjänade så mycket, att han kunde köpa sin svärfaders jord, när han återvände hem. En man från Örnäs by

kunde lösa in alla sina skulder.

På 1870-talet uppmättade en f. d. soldat vid namn Kron affär i Örum. Till att börja med handlade han med specerier, tobak och snus, sedan utvidgade han affären och sålde även tyger. På 1880-talet köpte kringresande uppvägg, som de sålde till honom, och som han i sin tur skickade till Stockholm.

På 1870-talet ersattes "klinhusen" vid nybyggen av hus, som uppfördes av bränt tegel och halmtak. På större hus hade man dock ofta spåntak. Sparrarna var ofta för svaga för att bära ett tegeltak. Om teglet inte var rackert i sig självt, reparade man det. Uthuset och innerväggarna ^{på binningshuset} byggdes av råsten och kalkades. Gårdarna byggdes inte längre i fyrkant. Hus av råsten var inte så hållfasta som de av berklining. O. 1900 hade man ofta papptak, särskilt av märket "Munkstall". För

20-30 år sedan kom eternittaken i bruk och något senare tegeltaken.

Då man i de gamla gårdarna skulle anlägga en loze, grävde man först upp leran och lät hästar trampa den, tills den blev seg. Sedan lade man ned i leran stenar eller skellett av en ko eller häst, för att klangen skulle bli bättre, då man tröskade.

Sedan skar man igen leran med en pilstock ("sfära") som var skarp i nedre kanten, och bredde ut den.

Därefter källde man ratten över och slog den samman med träslagar, tills den blev seg och stäck.

Slutligen ordnade man lous för ugndomen, för att golvet skulle bli jämnt och stätt.

1930 såldes några trouter från gårdar, som höjde under Högerstads gods, och på dem byggde man "egna hem".

På 1870-talet slojades den gamla heminredningen med brudkista, gästbänk, "lillebänk" m. m. I dessa hem hade man en särskild "folkstuga" med stenbord.

?

Gässlingarna promenerade fritt mellan bordkistan och "bakhordsbänken". När "rackaren" (härtslaktareu) kom på besök, måste han alltid stanna vid den nedre bänken i stugan. Den matservis, som han begagnade, fick inte användas av någon annan. Väggarna målades inte utom för kakelugnen, där man dekorerade ^{mönsterar} med blåa linjer. O. 1890 infördes tapeter. I M.s frälldrakern tapetserade man först av rummen kammaren. I stugan lyste man sig med traulampor, som hängdes upp i en "dalla" vid spisen. I "stersed" (köket) tände man "pråsen" d. r. s. veckor, som var droppade i talg. Talgen köptes hos slaktarna i staden.

I brytningstiden mellan 1890 och 1900 ändrades förhållandena vid måltiderna. När ängtörskningen började och mycket nytt folk samlades för att hjälpa till, blev det för många människor, som skulle äta ut samma fat, och så försvann denna gamla sed. Vid jul-tiden ordnade man storlakt med ofta tre-fyra grisar

och en kniga, som saltades ^{med} eller röktes. Då man inte hade lärt sig att konservera efter moderna metoder, blev det en enformig kost. O. 1910 lärde konsulenter i döderup husvårdarna att bevara maten på detta sätt.*

O. 1900 upphörde man att hålla kalas i flera dagar. Ynnan järnvägen och posten kom till, red en dräng omkring till gärdarna och bjöd på kalas, antingen muntligt eller med skivna biljetter. Han blev då alltid inbjuden och trakterad med något. Då man ordnade "dans på logen" hade man en spelman, som spelade dragspel ("herremonispelare"). För detta fick han betalt några ören per kväll. Vid små uttygningen höll man ibland kalas på logen. Efter festen bar man omkring risgrusgröt och kakor till fattiga människor i byn.

xx i o. 65 för sedan var M. med i en ungdomsförning, som kallades av "gäafolk", och som hade till uppgift att minst en gång i månaden ordna kalas i tur och ordning på gärdarna. Duga utomstämning i byn.

*Före bytningstiden åt man med korvskedar. Sill äts inte på tallrik utan på en särskild "sillbräda". Vid bråk av t. ex. sockerkaka hade man glödes smäl under som öns kakor ^{glödes} plåt ^{bröd} plåt ^{glödes}

1899 beslöts, att väglagningen skulle ske så nära hemmen som möjligt. Sten hämtades från stenverket i Bollnäs. Vägkassan har övertagit de stora vägar, medan småvägarna ännu lagas privat. Som ersättning för fjädevägen skaffade en man vid namn Turesson i Hagestad den första charabagen, 1885. På grund av högkonjunkturer under första världskriget fick många råd att skaffa sig landän eller "riksvägnar" 0.1915. Förnämre folk höll sig med drokka. Håvaderkrivare Leth i Hammenhög hade drokka med "halvtäckare", d.v.s. en halvkupa.

Trå familjer höll gemensamt tidningen "Ystads Allehanda" (grundad 1873, liberal). Den hämtades onsdagar och lördagar i Håvuds by. Tidningen bestod då av blott fyra sidor. Folk berättade mer än de läste. Den första, som hade postutbättningen om hand, var Lars Turesson i Håvud. Han körde hästskjuts mellan Simrishamn och Svinstorp och var betänad med "huggare"

och pistol. När han kom på vägen mittemellan Borrby och Hörup, blåste han i hornet så att det hördes ända till Örum. Strax efter järnvägens tillkomst 1894 blev det mera ordnad postgång.

Under de senaste 25-30 åren har högre skolor, folkskolor och lantmannaskolor varit ganska talrika besökta. I och med prästen Malms död o. 1910 upplörde hufvudhören. 1919 gick fru M. "i kyrka". Man hade stora kalas vid dop och kyrkotagning. Begravningspredikna är fortfarande desamma, dock har festligheterna inskränkts till att vara i blott en dag. En del detaljer har dock ändrats. På en fjädersvagn, där man skulle föra liket till kyrkogården, spändes bakom "likbänke" (handkläden, som nedtill var flätade med "trå") och över vagnen lades ett täcke. När kistan sänkts i graven, var det sed att gästerna höljde över den. I Örum har väckelsesermoner inte spelat någon roll.

Om goda år för lantbruket kan nämnas 1880, 1900 (som var bra i hela landet) och 1934. 1867-8 var uddår, 1867 föll det för mycket regn och 1868 gjorde torkan stor skada. Under första världskriget fanns inga stoppriser. Lantbrukarna fick högt betalt för sina produkter, medan daglönarna däremot var dåligt betalda. En arbetare förtjänade blott 3 kronor om dagen. 1918 var priserna särskilt höga. Vetepriset var då 49-50 kronor, för en ko kunde man erhålla 14-1500 kronor och en häst kunde kosta ända upp till 4000 kronor.